

התרומה י"ח³³ (סי' רמז).

סוף רמז
שפ"ט

וכתב בספר המצוות (סמ"ג ל"ת סה עמ' קטז), הורה ר"ת לנשים שהתינוקות לכלכו בגדיהם³⁴, שמותרות ליטול ידיהם ולקנח³⁵ במקום הלכלוך כדי שתוכל להתפלל³⁶, דבמקום מצוה הקילו.

הגמ"ר
ברמז תס"א

אבל³⁷ רא"ם פי' בספר יראים (סי' רעד, קלה:), הא דתנן פרק נוטל (קמב, ב) לשלשת, אורחא דמילתא קתני, שבמקום לשלשת נותנין מים, ובלא לשלשת נמי אסור³⁸, מדלא תנא להיתרא אלא של עור. וראיה מזבחים פרק דם חטאת (צה, ב) זרק סודר למים חייב³⁹, וההיא דנדה מערמת ומוכלת והחולך להקביל פני רבו, מפרש בבגדי עור⁴⁰, ומסקינן בזבחים אפילו בעור שכשוך אין כיסכום לא.

רמז שצ

ומנהג⁴¹ טוב כשאדם רוחץ ידיו בשבת, שיזרוק המים מידיו⁴² וינער בכח קודם

שינויי נוסחאות

1234567 תח"ח

יח. כ"ה זכ"י ז ט. זכ"י ו ט. איתא ר"ת נסתמא. נדפס: ר"ת בספר הישר.

שאין מעביר המי רגלים לבדם, אלא מעביר המים אחרים עמהם. וגם במקום מצוה הקלו בכמה מקומות, כאשר בארנו. ומבואר שרבינו העתיק רק הטעם השני של מקום מצוה. נולפי"ז מובן סדר דברי רבינו בשיבוץ הוראת ר"ת. אבל אם הוראת ר"ת היא משום סברת דרך לכלוך, מדוע הכניס רבינו דבריו באמצע הדיון על היתרא דבגד נקי (והערה זו קיימת ביותר במרדכי ברכות רו ע"ש, וראה דרישה סי' שב אות ד*), אך אם ההיתר הוא כטעמו השני של הסמ"ג משום דהוי מקום מצוה, ניחא דהכניס דבריו כאן לפי שהזכיר בסמוך סברת מקום מצוה]. אך הדבר צ"ע דלולי טעמא דדרך לכלוך איך שייך לומר שהתירו מלאכת כיבוס לצורך מצוה. ובתוס' קיא, ב רא"ש ותו"י יומא עז, ב הביאו רק הטעם דדרך לכלוך. וצ"ע. 37. קאי על מש"כ לעיל משה"ת דשרייתו זהו כיבוסו הוא דוקא כשיש טינוף, ורא"ם נחלק עליו. 38. וכן הביא היראים מהבה"ג. 39. ולא קתני שהיתה על הסודר לשלשת (יראים שם). 40. בתו"י יומא (עז, ב ד"ה עובר) דחה תי' זה דסתם בגדים לאו עור נינהו. 41. וכ"כ היראים בשם הבה"ג. ובהגמ"י (פכ"ב משבת אות צ) כ' שכן נהג מהר"ם, והובא בתשב"ץ קטן (סי' כח) ותשו' מהר"ם (לבוב תמא; פראג תקיא). 42. שעי"ז לא יהיו על ידיו מים מרובים, ובמועטים ליכא למיחש לשרייתו זהו כיבוסו, ע"י ביראים (קלו). בשם בה"ג: "ואפי' ידיו מטופחות

33. ע"ש בשה"ת בשם ר"ת. ועי' בספר הישר (סי' רפג) ובתוס' (דף קיא, ב) בשם ר"ת שכתבו רק סברת דרך לכלוך. 34. בתוס' (קיא, ב), ברא"ש (יומא ח, ד), בטור (סי' שב) ועוד, הביאו דר"ת איירי בתינוק שהטיל מ"ר על הבגד. ובמרדכי ברכות (רמז רו) כתב דאיירי בהטיל צואה. והנה מפרשי רבינו כאן הקשו אמאי לא הביא כאן מש"כ בברכות דיש מהנדזין בהוראת ר"ת. יש שתירצו משום דדוקא התם דאיירי בצואה יש מהנדזין, אבל כאן מיירי שאין צואה רק לכלוך ואין כאן כיבוס ממש, ובוזה הכל מודים. וי"מ דהיינו לכלוך היינו צואה, והא דלא הזכיר דעת מהנדזין, סתמא כפירושו כיון שכתב ובמקום מצוה הקילו. ונהנה רבינו ריש נוטל חילק בין צואה למ"ר, ואינו מוכרח לנידוד, דהתם איירי אליבא דריב"א שמתיר לשפוך ממש מים, אבל אליבא דר"ת שהתיר רק ליטול ידיו ולקנח, אפשר דבוזה אין חילוק. ולדינא ראה מג"א (שב, כד). 35. וכ"כ בתוס' קיא, ב. ועי' ברבינו פרק נוטל (דף קמב, ב) בשם ריב"א דהתיר אף לתת מים על הבגד שיש בו מ"ר כדי לבטלן. ור"ת כאן לא התיר אלא לקנח ידיו בבגד. ובסמ"ק הביא בשם ר"ת דמותרת ליטול ידיה עליהם ולקנח. מבו' דהתיר אף ליטול ידים במישרין על הבגד, אך עדיין אין זה כשיטת הריב"א שהתיר לתת מים שלא ע"י נטילה ודרך לכלוך. וראה באורך בב"י (שב, ט-י). 36. המשך לשון הסמ"ג: "שאי"ז אלא דרך לכלוך,

אוצר החכמה

קינחו במפה או בבגד⁴³. ודין חשש סחיטה ביין ושמן נפרש פרק תולין (רמז תכח) בע"ה. עיין לקמן פרק נוטל ובפ"ב דביצה.

כאסור⁴⁴ לאדם ליכנס במים בשבת אם בגדיו נוגעין במים, פן יסחטם, כדאמר פרק רמז שפט אלו קשרים (קיג, ב) פגע באמת המים כו'⁴⁵, והמלבן הוי אב מלאכה. אבל משום דבר מצוה מותר⁴⁶, כגון להקביל פני רבו כדאמר פרק בתרא דיומא (עו, ב) ובפ"ב דביצה (יה, א) נדה מערמת וטובלת בבגדיה⁴⁷. וגם מתוך שלא התרת לה להטביל בבגדיה⁴⁸ אלא דרך מלבוש, זכורה היא שלא תסחוט⁴⁹. ואם יש טינוף על גבי בגדיה, מקנחת בסמרטוט ואינה נותנת עליו מים בשבת, דשרייתו זהו כיבוסו כדאמרין פרק דם חטאת (ובחים צד, א) ופרק נוטל (קמב, ב), כיון דאיכא שם טינוף, אבל אי ליכא טינוף אין נתינת מים בבגד קרוי כבוס, ואינו אסיר אלא גזירה שמא יסחוט⁵⁰, ובמקום מצוה לא גזור כדפי' לעיל⁵¹. וכן מקנח ידיו במפה, שאינו מתכוין ללבוש, ואין שם רק מעט מים⁵². אבל יין ושמן ושאר משקין בלא מים, אין חוששים אם בגדו טובל בהן, ובלבד שלא יסחוט הבגד, דאסור משום שמוציא המשקה מתוכו, אבל לבון לא שייך אלא במים.

שינויי נוסחאות

י. כ"י ו נוסף: ואולי אין כ"כ חשש כיון שאין מתכוין ללבוש [ואין שם רק מעט מים. כ"י נ], עיין לעיל. ב. מכאן עד סוף הפרק לימא כ"י ג. בא. כ"י נ ונדפס: מסקין לאסור. ב. נדפס נוסף: [והך סחיטה הוי משום ליבון שבכך מתלבן בגד], ולימא נכתב⁵³. ב. כ"ה כ"י ו נ. כ"י ט: להטביל בבגדיה. נדפס: להטביל עם בגדיה. בד. כ"י ט נוסף: דהוי ליבון. בה. כ"י נ ונדפס כאן לימא לקטע דלעיל: ובסה"מ כתב שהורה ר"ת וכו' ומנהג טוב וכו'.

45. ועדיין קשה מיומא עז, ב שההולך לשמור פירותיו הולך בתוך המים, אף דהוי דבר הרשות. וצ"ל דעל כן הוצרך להוסיף: "וגם מתוך שלא התרת... אלא דרך מלבוש, זכורה היא שלא תסחוט". וכן מבואר בתו"י יומא (שם ד"ה עובר). וכן ביאר בטל אורות (הובא בגליון ד' וילנא) ע"ש. וברא"ש (שם סי' ד) כתב רק הסברא ה'. 46. וכה"ג אמרין בביצה יח, א גבי נדה דהואיל ולא התרת לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא (סה"ת ותו"י שם). 47. וכן כתב הסמ"ג (עמ' קטז) ויש נוסחאות שנוסף שם: ואינו אלא דרך לכלוך. וביאר הב"ח (סי' שב, ו) דאמר ג' טעמים, חדא שאין כוונתו ללבוש אלא לנגב, ועוד שאין שם רק מעט מים ואי"ז שרייה, ועוד שאינו אלא דרך לכלוך. וצ"ב אמאי לא כתב סה"ת טעם נוסף להתיר דהבגד נקי, וכמו שכתב בפנים סי' רמד [והובא ברבינו לעיל בסמוך]. ואולי נתכוין להתיר קינוח במפה מלולכת. עי' משנ"ב (סי' שב סקמ"ו).

במים מרובים צריך שלא יקנחם בבגד בעוד שהמים מרובים עליהם, ולריבוי המים לא ידעתי שיעורין, הלכך מנהג כשר הוא כשאדם רוחץ ידיו בשבת שיזרוק המים מעל ידיו וכו'". ובביאור החילוק בין מרובים למועטים צ"ל דגם הסוברים שבבגד נקי שרייתו זהו כיבוסו היינו דס"ל שיש בזה צחצוח לבגד, וזה דוקא במים מרובים אבל במים מועטים על בגד נקי אין כאן כיבוס ניכר כלל ושרי [משא"כ ביש עליו לכלוך אף במעט מים יש תועלת ניכרת]. 43. עד כאן דברי היראים. ע"ע בסמוך ברמז שפט שכתב רבינו שמקנח אדם ידיו במפה לפי שאינו מתכוין ללבוש, ע"ש ובשנו"ס כאן. והובא מנהג זה בב"י (שב, סוף אות יא). ולדינא כ' השו"ע (שם סעיף י) דיש מי שאומר דהרוחץ ידיו טוב לנגבם בכח זו בזו. וכ' הרמ"א שאין לחוש לזה, דלא אמרין שרייתו זהו כיבוסו בכה"ג דאי"ז רק דרך לכלוך. 44. כו כתבו התוס' ומ"א. ב ד"ה האי.

וליא למגזר שמא יסחוט לצורך המשקה הבלוע בבגד, דאין זה רגילות שהרי אינו חפץ באותו משקה⁴⁸, ולכך מסננין יין בסודרין. (סימני פה"ת סי' רמד). ושאר דיני סחיטה פי' פרק תולין (רמז תכח).

מסקינן דמותר לקשור חגוריו למבעת הדלי כדי לשלשל הדלי בבור למלאותו מים, ויתירנו לחגור בו מתניו. אבל חבל בעלמא⁴⁹ אסור⁴⁹, שהוא של קיימא⁵⁰. ואם נפסק החבל באמצע, אסור לקשור שני הראשים יחד, אלא עונבו כדתנן (קיג, א) קושרין דלי בפסקיא, שזחו חגורו, חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו, דהלכה כרבנן דשרו עניבה, ולא כר' יהודה דאסר⁵¹. **ספר התרומה**⁵² (סי' רמג בסימנים).

רמז שצא

חבל שתלוי בראש פרה או בצוארה, או בסוס, מותר לקשרו באבוס או איפכא, שהרי יתירנו בו ביום להוליכו לשתות. אבל להביא חבל ולקשור ראש האחד באבוס וראש האחד לבהמה^{אוצר החכמה}, אסור, דכשיתיר ראש האחד, עדיין ראש השני יהיה של קיימא. (פה"ת שם).

רמז שצב

שינויי נוסחאות

כו. כ"ה צסה"ת. צכמה"י וד"ק: בחגורו. צנדפס: חגורה. כז. כ"ה צכ"י הג"ל. צנדפס: של עלמא.

48. כ"כ התוס' (שבת קיא, א ד"ה האי; כתובות ו, א ד"ה האי) בשם ר"י, ועי' בתחילת התוס' בכתובות בשם ר"ת. 49. עי' א"ר (שיז, יב) שדעת רבינו והתרומה כהטור דחבל דגרדי שרי כר' יהודה. ובבה"ל (סעיף ד) תמה דלא מצא משמעות זאת בסה"ת וגם במרדכי אין ראיה^{הערה} ע"ש עוד. 50. שדעתו להשהותו כך ואינו כן בחגורה שצריך לו בכל עת וזמן (בגדי ישע אות ה). 51. כן כתב בסה"ת בפנים הספר בשם מורי רבינו יצחק ב"ר שמואל. והוא בתוס' (עירובין צז, א ד"ה אביי). 52. הובא גם בשבלי הלקט (סי' מוכרחת לזה. ועי' ספר בני ציון וסי' שיז. ד) (כד).

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
מרדכי השלם - שבת מרדכי בן הלל עמוד מס': 217 הודפס ע"י אוצר החכמה